Ռաֆֆի

Դավիթ Բեկ

3 - Լ

Ֆաթալի խանի ամառանոցից մինչև Արծվանիկ ավանը մեկ ժամի ճանապարհ հազիվ կլիներ: Ամառանոցը գտնվում էր լեռան գագաթի վրա, իսկ ավանը կպած էր նույն լեռան կուրծքին:

Մելիք Ֆրանգյուլը երկար չմնաց խանի մոտ. «ստիպողական» խորհուրդը վերջացնելուց հետո, նա դարձյալ նստեց իր սև ջորու վրա, և շաթրներին առջևը ձգած, վերադարձավ Արծվանիկ:

Նրա ամրոցը գտնվում էր այդ ավանի ստորոտում: Թեև պարսկական խաների ապարանքների նրբությունը և գեղեցկությունը չուներ նա, բայց վիթխարիության և ամրության կողմից ավելի գերազանց էր նրանցից: Նա ավելի բերդի ձև ուներ, քան թե պալատի: Դրսից ներկայացնում էր մի քառակուսի շինվածք, ահագին պարիսպներով, որոնց չորս անկյուններում բարձրանում էին չորս բրգաձև աշտարակներ: Իսկ ներսից բաժանված էր զանազան բակերի, զանազան մասերի, որոնց յուրաքանչյուրը ծառայում էր տիրոջ կացության այլ և այլ պետքերին, նրա տնտեսության այլ և այլ հարմարություններին:

Մելիքի ընտանիքը շատ ստվար չէր, այդ պատճառով սենյակների մեծ մասը մնացել են դատարկ և ամայի: Նրա կինը վախճանվեցավ հենց նույն տարվա մեջ, երբ նա փոխեց իր կրոնը: Այնուհետև մելիքը այլևս չամուսնացավ: Նրա երկու որդիներից մեկը՝ Հախին, հորից բաժան բնակվում էր գյուղում, հայ հասարակության մեջ, և ամենևին հարաբերություններ չուներ մահմեդական հոր

Յատուկ Պոէմ

հետ: Իսկ մյուսը՝ Մկրտումը հոր մոտ էր բնակվում և նրա հետ հաշտ էր ապրում, թեև իր ընտանիքով պահպանել էր քրիստոնեությունը:

Խանի մոտից վերադառնալով ամրոցը, մելիքը իսկույն առանձնացավ իր սենյակում, հրամայելով, որ իր մոտ ոչ ոքի չթողնեն: Նրա դեմքը փայլում էր ուրախությունից: «Վերջապես կիսով չափ հասա նպատակիս...» ասավ նա ինքնիրան, և ձեռքերը միմյանց շփելով, սկսեց անցուդարձ անել սենյակի մեջ: «Նեղ ընկած արծիվը կատու է դառնում...»: Ես երբեք չէի կարող համոզել, խելքի բերել և իմ կամքը ընդունել տալ այդ գոռոզ, միևնույն ժամանակ համար խանին, եթե թշնամին նրա դռան մոտ նստած չլիներ... Թորոսը օգնեց ինձ... Այսուհետև ես կարող եմ ինձ կատարելապես Բարդյուշատի և Չավնդուրի տերը համարել... Թեև ինձ չհաջողվեցավ ամբողջ Սյունյաց աշխարհի իշխողը լինել, բայց առայժմ այդ երկու գավառներն էլ բավական են... ամեն ինչ փոքրից է սկսվում... Եթե հաջողությունը մեր կողմը լինի, այնուհետև կկատարվի իմ վաղեմի բաղձանքը... Բայց հաջողությունը անպատճառ մեր կողմը պետք է համարել... Ես գործերը այնպես կտանեմ, որ պառավ աղվեսին իր պոչիցը ծուղակի մեջ կձգեմ...

Նա այժմ հաշտված էր իր խղճի հետ: Նրա սիրտը լցված էր մի տեսակ վայրենի ուրախությամբ, որ զգում են գազանները միայն, երբ մոտենում են իրանց զոհին: Նա մոտեցավ իր թղթերի պահարանին, վեր առեց այնտեղից մի թերթ թուղթ: Հետո ծալապատիկ նստեց փառավոր օթոցի վրա, թուղթը դրեց ծնկի վրա, սկսեց գրել: Երկար գրում էր նա, մինչև թերթի առաջին, երկրորդ և երրորդ երեսները լցվեցան: Իր պարապմունքը ընդհատում էր միայն այն ժամանակ, երբ պետք է ծխել՝ երևակայությունը ավելի գրգռելու, ավելի զորացնելու համար: Երբ վերջացրեց իր գործը, թերթը նամակի ձևով ծալեց և ապա կնքեց: Հետո հրամայեց կանչել իր մոտ զգիր Համբարձումին:

Դու բավական հանգստացա՞ծ ես, Համբարձում,— հարցրեց նա, երբ հայտնվեցավ զգիրը:

Այդ ի՞նչ հարցմունք է, մելիք,— խոսեց զգիրը շողոքորթի ստոր քսությամբ. Համբարձումը եթե գերեզմանում էլ դրած լինի, դարձյալ միշտ պատրաստ կլինի իր տիրոջը ծառայելու:

Շատ ապրիս, Համբարձում, ես քո ծառայությունները չեմ մոռանա, հենց այս րոպեիս քեզ մի լավ խալաթ կտամ,— ասաց մելիքը:— Կանչի՛ր այստեղ նազիրին:

Երբ նազիրը, այսինքն տնտեսը հայտնվեցավ, մելիքը հրամայեց նրան, որ գզիրի համար ոտքից մինչև գլուխ մի ձեռք հագուստ բերե:

Տրեխները չմոռանաս, տրեխներս բոլորովին մաշվել են,— նկատեց գզիրը:

Չի մոռանա,— ասաց մելիքը:— Դու ինձ այն ասա՛, թե որտե՞ղ թողեցիր Թորոսի բանակը:

Բեխ գյուղի հանդեպ:

Կարո՞ղ ես այսօր մի նամակ հասցնել Թորոսին:

Գզիրը մոտեցավ լուսամուտին, գլուխը դուրս տարավ, և նայելով արեգակին, ասաց.

Դեռ արևը մայր չմտած, կհասցնեմ: Բայց ներեցեք համարձակությանս, տեր իմ, դո՞ւք, Թորոսին նամա՞կ...

Այո՛, Թորոսին և ոչ մի այլ մարդու:

Ձեր ծառայի հարցմունքը նրա համար էր, եթե Թորոսը մի բան հարցնելու լինի, ես ի՛նչ ձևով պետք է պատասխանեմ:

Դուք պիտի ձևացնեք, թե ոչինչ չգիտեք, ոչինչ բանի մասին տեղեկություն չունեք:

Այսինքն ես ինձ պետք է փոքր-ինչ հիմարի տեղ դնեմ:

Այո՛: Քեզ հետ կլինի և տեր Հարութը, դու նրա ուղեկցի և առաջնորդի պաշտոնը կկատարես: Նամակը տերտերի ձեռքումը կլինի:

Ուրեմն այստեղ պետք է կանչել տերտերին:

Յատուկ Պոէմ

Կանչիր: Ասա՛, որ մի խաչ և Ավետարան իր հետ բերե:

Գզիրը հեռացավ: Այդ առաջին անգամն էր պատահում, որ մելիքը նրա հետ այսպես ծածկամտությամբ էր վարվում: Նա գնաց Արծվանիկ ավանը տերտերին որոնելու: «Տերտե՛ր... խա՛չ և Ավետարա՛ն...» կրկնում էր իր մտքում զարմանալով: Այդ ի՞նչ բան է, երևի գժվել է մելիքը, կրկին հայանալ է ցանկանում...»:

Քահանան ևս ոչ սակավ զարմացավ, երբ գզիրը հայտնեց նրան մելիքի հրամանը: Այն օրից, որ մելիքը ընդունել էր մահմեդականություն, դեռ ոչ մի քահանայի ոտք չէր կոխել նրա տան շեմքը, իսկ այսօր հրավիրում էր նրան խաչով և Ավետարանով:

Քահանային կոչում էին տեր Հարութ, նրա իսկական անունը Հարություն էր: Եթե մինչև իդիոտության հասցրած բարեպաշտությունը կարելի է առաքինություն կոչել, այդ կետից, այդ քահանային կարելի է ամենաառաքինի կրոնավորներից մեկը համարել: Նա իր կյանքում ժամից հետ չէր մնացել, նապաստակի միս չէր կերել. հավատում էր Հիսուս Քրիստոսի փրկագործությանը, հավատում էր և այն բանին, թե թյուրքի մեռելները գիշերները իրանց գերեզմաններում հանգիստ չեն մնում, իրանց պատանքներով դուրս են գալիս, թափառում են այստեղ և այնտեղ, և զանազան անասունների ձայներ են հանում:

Ի՞նչ կա, Համբարձում, քո հոգուն մատաղ, ինչո՞ւ է կանչում մելիքը,— հարցրեց նա երկչոտ ձայնով:

Երբ մելիքը կանչում է, էլ չեն հարցնում ի՞նչ կա, տեր հայր, գլուխը քարշ են գցում և գնում են,— պատասխանեց գզիրը փոքր-ինչ խիստ կերպով:

Տեր հայրը այլևս ոչինչ չհարցրեց և հետևելով գզիրի խոսքին, գլուխը քարշ գցեց, և սկսեց գնալ դեպի մելիքի ամրոցը: Մինչև այնտեղ հասնելը, նա իր մտքում ավարտեց «եկեսցէ»-ի կեսը, հուսալով, որ գոնե այդ փրկարար աղոթքը կազատե նրան բռնակալի բարկությունից:

Յատուկ Պոէմ

Երբ նրան ներս տարան մելիքի սենյակը, նա խոնարհությամբ գլուխ տվեց և կանգնեց դռան մոտ: Խեղճ տերտերի դեմքի վրա գույն չէր մնացել, ամբողջ մարմնով դողում էր:

Հրամեցեք, տեր հայր, հրամեցեք նստեցեք,— ասաց մելիքը, տեղ ցույց տալով:

Մելիքի քաղաքավարի խոսքերը փոքր-ինչ հանգստացրին նրան. կիսամաշ փարաջայի փեշերը հավաքեց, անհամարձակ կերպով մոտեցավ և չոքեց ցույց տված տեղում:

Դուրս գնա, Համբարձում, -դարձավ մելիքը դեպի գզիրը:

Գզիրը դուրս եկավ: Չնայելով, որ նազիրը արդեն պատրաստել էր նրան խոստացած խալաթը, բայց նա չգնաց հագնելու, այլ կանգնեց նախասենյակում և ականջը մոտ տարավ դռանը: Լրտեսին ավելի հետաքրքրում էր տերտերին կանչելու գաղտնիքը, քան թե մելիքի ընծայած խալաթը:

Հանգիստ նստեցեք, տեր հայր,— ասաց մելիքը, նկատելով, որ քահանան պատժված աշակերտի նման չոքել է գորգի վրա:

Այդ ողորմածությունը ավելի հանգստացրեց տեր հորը. նա այժմ իր դիրքը փոխեց և ծալապատիկ նստեց: Մելիքը դարձավ նրան այս խոսքերով.

Ես կանչեցի ձեզ, տեր հայր, մի կարևոր հանձնարարության համար, բայց նախքան դրա վրա խոսելը, ինձ պետք է փոքր-ինչ ծանոթանալ ձեր կրոնական հայացքների հետ. դուք ինչպե՞ս եք հասկանում խոստովանությունը, տեր հայր:

Անակնկալ հարցը կրկին շփոթեցրեց խեղճ քահանային, որը դժբախտաբար գրված բաներից շատ փոքր տեղեկություն ուներ:

Որդի, ի՞նչ ասեմ... պատասխանեց նա ծոծրակը քորելով. խոստովանությունը խոստովանություն է... խոստովանվում են, հետո հաղորդություն են առնում...

Այդ ես գիտեմ,— ասաց մելիքը, որ առանց խոստովանության հաղորդություն չեն տալիս, բայց ես խոստովանության նշանակության մասին են հարցնում:

Յատուկ Պոէմ

Հա՛, իմանում եմ, դուք խոստովանության նշանակության մասին եք հարցնում,— կրկնեց քահանան:— Խոստովանությունը մի այդպիսի բան է. մարդիկ գալիս են, չոքում են քահանայի առջև (ինչպես ես մի րոպե առաջ չոքած էի) գլուխները խոնարհեցնում են. հետո խոստովնում են: Դրանից հետո արժանանում են Հիսուս Քրիստոսի մասն ու պատարագին:

Այդ խոսքերը արտասանելու ժամանակ նա խաչակնքեց իր դեմքը: Չնայելով, որ տեր հոր վերջին պատասխանը համարյա միևնույնն էր, ինչ որ առաջինը, միայն ուրիշ դարձվածքներով, այսուամենայնիվ, մելիքը գոհ մնաց դրանով և առաջարկեց մի երկրորդ հարց:

Կարծեմ խոստովանահայր քահանան պարտավոր է որպես խորին գաղտնիք պահել իր լսածները, այդպես չէ՞, տեր հայր:

Հա՛, որդի, այդպես է, պետք է որպես խորին գաղտնիք պահե, եթե ուրիշին ասելու լինի, մե՛ծ պատիժ կա:

Ի՞նչ պատիժ:

Սուրբ Ավետարանի մեջ գրված է. Երբ տերն մեր Հիսուս Քրիստոս, ամպերի վրա նստած, կգա ահեղ դատաստան անելու, այդ տեսակ քահանաների գլուխները կհավաքեն և ցորենի հատիկների նման մի ահագին երկանաքարի տակ կաղան:

Այդպես է, փառավորվիս, տեր հայր,— ասաց մելիքը, հաստատելով նրա բացատրությունները:— Հիմա խոսենք գործի վրա: Ես պատվիրել էի գզիրին, որ ձեզ ասե՝ մի խաչ և Ավետարան բերեք ձեզ հետ:

Բերել եմ, որդի, այստեղ ծոցումս է,— ասաց քահանան, ձեռքը տանելով դեպի իր հագուստի լայն ծոցը, որ ծառայում էր նրան որպես պահարան ամեն տեսակ բաներ պահելու համար: Այնտեղից դուրս բերեց մի մեծ խաչ և Ավետարան, որ փաթաթած էր գունավոր թաշկինակի մեջ:

Շնորհակալ եմ, տեր հայր,— ասաց մելիքը, համբուրելով խաչն ու Ավետարանը: Հիմա լսեցեք իմ հանձնարարությունը. ես ձեզ ուղարկելու եմ մի մարդու մոտ:

Յատուկ Պոէմ

Քահանայի ուրախությանը չափ չկար, երբ տեսավ, որ մահմեդականություն ընդունած մելիքը համբուրեց իր խաչն ու Ավետարանը: Նա մեծ հոժարությամբ պատասխանեց.

Եթե ինձ դժոխքն էլ ուղարկելու լինեք, դարձյալ պատրաստ եմ ձեր հրամանը կատարելու:

Ես ձեզ դժոխքը չեմ ուղարկի, դուք լավ մարդ եք,— պատասխանեց մելիքը ժպտելով:— Ես ձեզ պիտի ուղարկեմ Թորոս իշխանի մոտ:

Թորո՞ս իշխանի մոտ, թող օրհնյալ լինի նրա ծնունդը, շատ քրիստոնյա մարդ է: Նրա հանգուցյալ հայրն էլ օրինավոր մարդ էր, ամեն անգամ, երբ կտեսներ ինձ, կասեր. «Տերտեր, քեֆդ ո՞նց է»: Հանգուցյալը շատ բարեհոգի էր:

Ավելի լավ, որ ճանաչում եք, -ասաց մելիքը:— Այդ խաչն ու Ավետարանն էլ պիտի ձեզ հետ տանեք:

Կտանեմ, որդի, եթե հարկավոր է, ինչո՞ւ չպիտի տանեմ:

Հիմա ինձ տվեցեք խաչն ու Ավետարանը:

Քահանան կատարեց նրա հրամանը:

Հիմա նայեցեք, ինչ եմ անում ես, հետո դրա խորհուրդը կբացատրեմ ձեզ:

Քահանան աչքերը լայն բացելով, սկսեց հետաքրքրությամբ նայել: Մելիքը վեր առեց իր մի քանի րոպե առաջ պատրաստած նամակը, դրեց Ավետարանի մեջ, ասելով.

Տեսնո՞ւմ եք , այդ նամակը որտեղ եմ դնում:

Տեսնում եմ, ինչպե՞ս չեմ տեսնում, ուղիղ Մարկոսի Ավետարանի երկրորդ գլխի մեջ:

Այդպես է,— ասաց մելիքը, սուրբ գիրքը ծալելով:

Յատուկ Պոէմ

Հետո նա վեր առեց մի մաքուր մետաքսյա թաշկինակ, փռեց գորգի վրա, նախ Ավետարանը դրեց նրա վրա, հետո խաչը դրեց Ավետարանի վրա, և երկուսը միասին ծրարի ձևով փաթաթեց թաշկինակի մեջ: Երբ այդ գործողությունը վերջացավ, նա թաշկինակի ճոթերը կնքեց մոմով: Քահանան զարմացած նայում էր:

Հիմա կբացատրեմ ձեզ, տեր հայր, թե ինչու այդպես արեցի,— դարձավ դեպի նրան մելիքը:— Այդ խաչն ու Ավետարանը, այսպես կնքած, իմ նամակի հետ կտանեք Թորոս իշխանի մոտ, և իմ կողմից կհավատացնեք նրան, որ բոլորը, ինչ որ գրված է իմ նամակի մեջ, նույնպես անկեղծ են և հավատարմության արժանի, որպես այդ սուրբ Ավետարանի խոսքերը: Եվ որպեսզի նա կասկածանքով չընդունե ձեր վկայությունը, ես քրիստոնեական հավատով կրկին համբուրում եմ այդ սուրբ խաչն ու Ավետարանը, և ձեր աչքի առջև երդվում եմ իմ նամակի անկեղծության մասին:

Վերջին խոսքերի միջոցին նա կրկին համբուրեց սրբությունները, և ձեռքը դնելով նրանց վրա, հանդիսավոր կերպով երդվեցավ:

Բայց ես չի՞ պիտի գիտենամ, թե ինչ է գրված նամակի մեջ,— հարցրեց քահանան:

Դուք չի պիտի գիտենաք. այդ մի գաղտնիք է: Ես ձեզ ուղարկում եմ Թորոս իշխանի մոտ իբրև վկա, որ ձեր ականջով լսեցիք իմ երդումը և ձեր աչքով տեսաք, թե որպես ես քրիստոնեական ջերմեռանդությամբ համբուրեցի այդ սրբությունները: Ես զղջում եմ իմ հին հանցանքների համար, տեր հայր, և գլուխս խոնարհեցնելով ձեր առջև, որպես մի ապաշխարող, խոստովանում եմ, որ ես միշտ եղել եմ հոգով և սրտով քրիստոնյա, միայն հանգամանքները ստիպել են ինձ թաքցնել իմ հավատը: Օրհնեցեք ինձ, տեր հայր, թող ձեր օրհնությունը սրբե իմ գործած ակամա մեղքերը...

Քահանան, ձեռքը դնելով նրա գլխի վրա, օրհնեց նրան: Մելիքը ասաց.

Հիշո՞ւմ եք, տեր հայր, մի քանի րոպե առաջ ձեր ասած պատիժը, որ գրված է սուրբ Ավետարանի մեջ, խոստովանությունը ուրիշներին հայտնող քահանաների

Յատուկ Դրէմ

մասին:

Հիշում եմ, ինչպես չէ, նրանք գլուխները ցորենի հատիների նման ահագին երկանաքարի տակ կաղան:

Դուք պետք է գաղտնի պահեք իմ քրիստոնեության խոստովանությունը, կարող եք հայտնել Թորոս իշխանին միայն, եթե նա ձեզանից հարցնելու լինի:

Այդ մասին միամիտ կացեք,— ասաց քահանան:

Թեև տեր հորը մինչև այնօր չէր պատահել մի այսպիսի նորածն խոստովանություն, մի այսպիսի նորածն երդման վկա լինել, բայց շատ անգամ լսել էր, որ մեծ մարդիկ սովորություն ունեն ուղարկել միմյանց մոտ կնքված սրբություններ, որպես առհավատչյա իրանց երդման և ուխտադրության: Այդ սովորությունը ունեին մինչև անգամ մահմեդականները: Բայց ինչ որ վերաբերում էր նամակի բովանդակությանը, այդ մասին շատ հետաքրքիր չեղավ նա, բավական համարելով մելիքի խոսքը, թե դա մի գաղտնիք է:

Ե՞րբ պետք է տանել,— հարցրեց քահանան:

Հենց այս րոպեիս: Այնքան ստիպողական է, որ չէ կարելի հետաձգել:

Ես չգիտեմ հիմա որտեղ է Թորոս իշխանը:

Ես գիտեմ: Իմ գգիրը ձեզ կտանե ուղիղ նրա մոտ:

Բայց ծերացած քահանային դժվար կլինի ոտքով գնալ, եթե իշխանը հեռու է գտնվում:

Ես կհրամայեմ պատրաստել ձեզ համար իմ ախոռատան ամենալընտիր ձիաներից մեկը, և ձեր վերադառնալուց հետո, այդ ձին կտանեք, կպահեք ձեր ախոռում, որպես իմ կողմից ընծա:

Օրհնյալ լինիք, որդի, աստված ձեր իշխանությունը մեր գլխից անպակաս անե,— ասաց քահանան, բոլորովին մոռանալով այն փոքրիկ կասկածներն անգամ, որ

իր սրտում ուներ մելիքի անկեղծության մասին:

Հետո մելիքը հրամայեց, որ նախաճաշիկ տան, որպեսզի տերտերը սոված ճանապարհ չգնա: Նախաճաշիկի ժամանակ մելիքը բարեհաճեց տեր հոր հետ մի քանի հանաքներ անել, երբ նկատեց, որ նա միս չէր ճաշակում, որովհետև թյուրքի մորթած էր: Գզիր Համբարձումն էլ այդ միջոցին, իր տիրոջ ընծայած նոր խալաթը հագած, ուրախ դեմքով կանգնել էր սենյակի դռան առջև և երբեմն խառնվում էր խոսակցության մեջ: Տիրական սեղանից նրան էլ մի քանի պատառ տվեցին, նա համեստությամբ դուրս եկավ և սկսեց նախասենյակում ուտել:

Նախաճաշիկից հետո տերտերը վեր առեց կնքած խաչն ու Ավետարանը և դրեց իր ծոցի նվիրական պահարանի մեջ: Իսկ մելիքը ճանապարհ դրեց իր պատգամավորներին մինչև ամրոցի դուռը: Այդ միջոցին քահանան չնկատեց, որ նա մի կողմ տանելով գզիրին, ինչ-որ խոսեց նրա ականջին:

Օրից հինգ ժամ հազիվ անցած կլիներ, երբ մելիքի պատգամավորները ճանապարհ ընկան: Քահանան մի առանձին բավականությամբ առաջ էր քշում իր նոր ստացած ձին: Ձին թեև պառավ էր, բայց ազնիվ նժույգների հատուկ արժանավորությամբ դեռ պահպանել էր իր աշխույժը: Նա ավելի թռչում էր, քան թե ընթանում էր: Գզիրի յաբուն հազիվ կարողանում էր վազ տալով նրա սովորական ընթացքին հետևել:

Մի քիչ կամաց քշիր, տերտեր,— կանչեց նա քահանայի ետևից,— ինչո՞ւ ես շտապում, որքան էլ հանդարտ գնանք, դարձյալ այսօր կհասնենք:

Տերտերը քաշեց իր ձիու սանձը, մինչև գզիրը հասավ:

Շատ լավ ձի է,— ասաց նա,— բայց ափսո՛ս մի քիչ պառավ է:

Պառավ մարդուն պառավ ձին սազ կգա,— պատասխանեց գզիրը ծիծաղելով. «փեշքաշի ձիու ատամներին չեն մտիկ անում», տեր հայր:

Հանկարծ գզիրը փոխեց իր զվարճախոսությունը, և տերտերի ուշադրությունը դարձնելով իրանց ետևում կատարվող տեսարանի վրա, սարսափած ձայնով բացականչեց.

Տե՛ր աստված, այդ ի՞նչ բան է...

Ի՞նչ բան է,— հարցրեց տերտերը, ոչ սակավ վախենալով:

Գզիրը ձեռքը մեկնեց դեպի ամրոցը՝ ասելով.

Չե՞ք տեսնում:

Քահանան նայեց դեպի այն կողմը: Լեռնային մարդը լեռնային արծվի սրատեսություն ունի: Նա թեև ծերացած էր, թեև ամրոցից բավական հեռացել էին, բայց դարձյալ կարողացավ նշմարել, թե ինչ էր կատարվում այնտեղ:

Ամրոցի գլխավոր մուտքի մոտ երևում էր խուռն բազմություն. աշխատում էին դռները խորտակել. մարդիկ վազվզում էին այս կողմ և այն կողմ: Դռները խորտակեցին. բազմությունը ներս թափվեցավ. մի քանիսը բարձրացան կտուրների վրա. երևում էր, մեկին որոնում էին: Հետո լսելի եղան աղաղակներ, որոնց հետ միախառնվեցան և հրանոթների ձայներ:

Տե՛ր աստված,— կրկնեց գզիրը,— այդ ի՞նչ պատուհաս է...

Քահանան սառածի նման սարսափով նայում էր դեպի ամրոցը: Նրա շրթունքները խուլ կերպով շարժվում էին, երևում էր, որ դարձյալ «եկեսցէ» էր կարդում:

Նրանք կանգնած էին մի բարձրավանդակի վրա, որտեղից բավական մեծ տարածություն շրջակայքից տեսնվում էր: Այդ միջոցին նկատեցին, որ մի մարդ ձորի միջով վազե-վազ անցնում էր: Գզիրը ճանաչեց նրան, և անունը տալով կանչեց, որ իրանց մոտ գա: Նա թեև լսեց, բայց դարձյալ շարունակեց վազելը: Գզիրը այժմ ավելի բարձր ձայնով կանչեց, և նա մոտեցավ:

Այդ ի՞նչ պատուհաս է, Վանի ապեր,— հարցրեց նրանից գզիրը,— ո՞ւր ես այդպես վազելով գնում:

Վանի ապերը մելիքի ծառաներից մեկն է. նա խիստ ողորմելի ձայնով պատասխանեց.

Յատուկ Պոէմ

Էլ ի՞նչ լինի, աստված ինքը մի ողորմություն անե... խանի մարդիկը թափվեցան ամրոցի վրա, ջարդում են, կոտորում են, մելիքին են պտռում...

Հետո բռնեցի՞ն... հարցրեց տերտերը դողալով:

Աստված ազատեց: Մինչև ամրոցի դռները խորտակելը, մինչև նրանց ներս մտնելը, մելիքը ձորի կողմի աշտարակից պարանով ցած իջավ, մտավ թուփերի մեջ և անհայտացավ: Էլ չկարողացան գտնել:

Տերտերը աչքերը դեպի երկինք դարձնելով, երեսը խաչակնքեց, ասելով.

Փա՛ռք քեզ, աստված, փա՛ռք:

Գզիրը նույնպես հետևեց տեր հոր օրինակին, գտակը վեր առեց, և քեչալ գլուխը բաց անելով, միևնույն խոսքերը կրկնեց: Հետո հարցրեց Վանի ապերից.

Հիմա դու ո՞ւր ես այսպես շտապով գնում:

Գնում եմ Չափնիս գյուղը, մելիքի որդի Մկրտումը այնտեղ է, գնում են նրան իմացում տալու, որ թաքնվի, խանի մարդիկը նրան էլ են պտռում:

Ինչո՞ւ համար, ի՞նչ հանցանք ունեն,— հարցրեց ապշած քահանան:

Ո՞վ է իմանում: Մելիքի տան բոլոր դռները կնքեցին, ասում են, ինչ որ ունե, չունե, բոլորը պետք է «խանլղ» դարձնեն: Թող աստված անիրավի պատիժը տա և մեզ ողորմություն անե...

Վերջին խոսքերը արտասանեց նա արտասվելով, հետո դարձավ դեպի Չափնիս գյուղի կողմը, սկսեց առաջվա նման վազել: Քանի րոպեից հետո ծածկվեցավ ծառերի հետքում:

Տերտերը և գզիրը շվարած կերպով նայում էին միմյանց երեսին, չգիտեին շարունակե՞լ իրանց ճանապարհը, թե՞ ետ դառնալ:

Պետք է գնալ,— ասաց գզիրը,— այդ նամակը առանց ուշացնելու պետք է տեղ հասցնել: Կարելի է մելիքը այդ բոլոր դժբախտությունները նախատեսում էր, և

հենց դրանց մասին էլ գրած լինի իր նամակը:

Պետք է նամակը հասցնել,— մեքենաբար կրկնեց տերտերը և քշեց իր ձին: